

Franckesche Stiftungen zu Halle

Pavli Manvtii Commentariivs In M. Tvllii Ciceronis Epistolas Ad Diversos

Accedvnt Eivsdem Scholia Et Hieronymi Ragazonii In Easdem Ciceronis
Epistolas Commentariivs

Manuzio, Paolo

Lipsiae, A.C. MDCCLXXIX

VD18 90852230

Epistolae XIII.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:hbz:5:1-219543](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-219543)

philosophi in iis garrere coeperunt, auctor est Cicero lib. 2. de Orat. c. 5. postea placuerunt ea loca philosophis, in quibus de quo vellent scientiae genere disputarent. Sed Academiam Plato, Lyceum nobilitauit Aristoteles. Vitruuius lib. 5. c. 11. exhedras etiam constitutas ait cum sedibus, vbi philosophi et rhetores disputare possent.

Collegio] Collegii causa: quia consules vna fuerant.

Propinquitate] Propinquitatis modo generale nomen est, id est, cognationis et affinitatis commune: modo cognationem proprie si-

gnificat. Commune nomen est, vt lib. de Amicitia c. 5. *Ciues potiores quam peregrini; et propinqui, quam alieni.* Lib. 3. de Fin. c. 17. *Velle bene audire a parentibus, a propinquis, a bonis etiam viris.* Pro Quintio c. 6. Si pietate propinquitatis colitur: qui affinem prodit, impius fit, necesse est. Cognationem designat, vt lib. 2. epist. 13. *Liberis, propinquis, affinibus.* Et in orat. pro Plancio c. 11. *Cum illo maximis vinculis et propinquitatis et affinitatis coniunctus.* Et Caesar lib. 2. de bell. Gall. c. 4. *Propinquitatibus affinitatibusque coniuncti.*

EPISTOLAE XIII.

ARGVMENTVM.

Primum causas exponit, cur antea non scripserit: secundo loco finem ei pollicetur exsulii sui, ducta coniectura e Caesaris animo, ex eorum sermone et sensu, qui apud ipsum plurimum valent, ex vulgi voluntate, ex ipsa republica, vehementer ad eius salutem propensa: tum ad eam officii partem, quam vetus amicitia mutuaeque beneuolentiae iura postulant, conuersus, voluntatem suam duplici promisso ostendit, in reditu primum ei conficiendo, deinde in re sua familiari communicanda. Postremo, vt secundam fortunam speret, aduersam aequo animo ferat, et hortatur et obsecrat. Tota moralis epistola, scripta C. Caesare III. et M. Aemilio Lepido cons. anno DCCVII. De Nigidio ipso, quae legendo animaduertimus, haec sunt. Scripsit libros de Animalibus, vt ostendit Macrobius lib. 2. Saturn. c. 12. et Plinius his lib. 29. c. 4. et 6. eius vitur testimonio: librum de Extis, vt in Gellio lib. 16. c. 6. legimus: commentarios Grammaticos, vt idem Gellius lib. 19. c. 14. et Nonius prodidere. interpretatus est comoedias Terentii, teste Donato. videtur etiam scripsisse de Deis, quantum ex Arnobio licet conicere: qui eius testimonio in mentione Matris deum, Neptuni, Apollinis, et Iouis vitur lib. 3. Haec de scriptis: de doctrina subiungam. Gellius Varronem et Nigidium doctrinarum culmina lib. 19. c. 14. appellat; et idem lib. 13. c. 24. in disciplinis doctrinarum omnium praecellentem nominat; et lib. 4. c. 9. hominem iuxta M. Varronem doctissimum: Macrobius autem maximum rerum naturalium indagatorem lib. 2. c. 12. idem lib. 6. c. 8. hominem omnium bonarum artium disciplinis egregium. Seruius quoque Honoratus haec de eo tradidit: Nigidius Figu-

lus

lus solus post Varronem: licet Varro praecellat in theologia, hic in communibus litteris: nam vterque vtrumque scripserunt. *Nonius quoque*, Nigidius, *inquit*, studiis bonarum artium praeclarissimus. *Nemo tamen illum melioribus extulit laudibus, quam Cicero ipse, idem eius amicissimus.* nam in proemio libri de Vniuersitate, fuit, *inquit*, vir ille cum ceteris artibus, quae quidem dignae libero essent, ornatus omnibus, tum acer inuestigator, et diligens earum rerum, quae a natura inuolutae videntur. Denique sic iudico, post illos nobiles Pythagoreos, quorum disciplina exstincta est quodammodo, cum aliquot saecula in Italia, Siciliaque viguisset; hunc exstitisse, qui illam renouaret. *Suetonius in Aug. c. 94. ait illum, cognita hora, qua natus erat Augustus, affirmasse, dominum terrarum orbi natum.*

EXPLANATIO.

Non modo certa res nulla ERN. *vlla*] Aliis nulla, mihi vlla placet. sequor enim et meos veteres nouem libros, et sententiam ipsam, atque etiam consuetudinem Latinae linguae. *Non modo certa res vlla*, dixit pro, *nedum certa res vlla*: vt ad Lentulum lib. 1. epist. 9. *Non modo praemiis, sed ne periculis quidem compulsus vllis, ad eorum causam me adiungerem.* Quo loco plura huius generis exempla collegimus. Tantum, inquit, abest, vt mihi certa res vlla, vt ne genus litterarum visitatum venerit in mentem.

Vnam partem] Genus litterarum familiare et iocosum, lib. 2. epist. 4.

Aut promissio auxilii alicuius, aut consolatio doloris tui] Eandem sententiam repetiuit lib. 6. epist. 10. et 13.

Pari fortuna] Vterque enim, Pompeii partes secutus, Caesarem offenderat. Atque hoc ipso quaedam videtur esse consolatio: leuat enim dolorem fortunae societas.

Casus meos sustentabam] Exciderat statu illo, in quo eum indu-

stria sua perpetuaeque in rempublicam merita collocarant: nunc sustentari se dicit aliorum opibus, id est, eorum auctoritate et gratia, quos, veteri sibi necessitudine coniunctos, plurimum ob victoriae societatem posse apud Caesarem intelligebat. hi porro erant potissimum, Pansa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Postumius. lib. 6. epist. 12. Eadem translatio est, *sustentare casus, et sustentare cadentem.*

Queri, quod ita viuerem] Eandem sententia lib. 6. epist. 3. *Ita viuere, vt non sit viuendum, miserimum est.* Et lib. 7. epist. 3. *Vbi non sis qui fueris, non esse cur velis viuere.*

Privatim] Publica enim Cicero concidit calamitate.

Eis conficior curis] Quas significauit in eo, *queri, quod ita viuerem*, ob exitium reipublicae.

Vt ipsum] Non modo in aliis rebus, sed in hoc ipso, quod maneam in vita: in quo peccare tamen mihi videor. cur enim, cum occideret respublica, ipse viuam? Quaerit diuus Augustinus in libro,

sane non contemnendo, quem tamen pauci legunt, de Grammatica, cur, cum *ipsud* et *illud* in genere neutro dicimus, non item dicamus *ipsud*, sed *ipsum*. Quaestionem soluit hoc modo: *antiqui enim magis ipse dicebant in nominatiuo singulari, generis masculini, quam ipse. hanc antiquitatis rationem attendentes artis scriptores pronomen hoc ad formam nominis translulerunt: ut, quo modo in nomine, iustus, iusta, iustum, dicimus, et perfectus, perfecta, perfectum; sic et hoc pronunciaretur pronomen, ipse, ipsa, ipsum, non ipsud, quo modo istud et illud.*

Peccare me existimem] Lib. 16. epist. 1. *Peccasse mihi videor, qui a te discesserim.*

Mors] Perierant Pompeius, P. Lentulus, M. Cato, alii praeterea multi, Ciceronis familiarissimi.

Fuga] Fugerant, post Africanum bellum, in Hispaniam ad Pompeii liberos multi. Potest et de M. Marcello accipi, qui se, victo in Pharsalia Pompeio, Mitylenas contulerat: atque etiam de ipso Nigidio, deque aliis, qui desperata victoria exulare maluerant, quam belli civilis extrema persequi: ad quos exitant in his libris consolatoriae Ciceronis epistolae.

Amicis] Licet non familiarissimis.

Quondam] Ipso consule, cum patetacta et oppressa Catilinae coniuratione est.

Te socio] Tribus causis Nigidium diligit, ob studium in rempublicam, ob doctrinam, ob eius in se merita, quae memorat in epistolae clausula: idque Plutarchus in Ciceronis vita comprobatur his

verbis: 'Ομοίως Πόπλιος Νιγιδίου, ὃ τὰ πλείστα καὶ μέγιστα παρὰ τὰς πολιτικὰς ἐκρήτο πράξεις. Idemque in opusculo, Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, sic ait: Κικέρων δὲ αὐτὸς ὁμολογεῖ, τὰ κάλλιστα, καὶ μέγιστα τῶν συμβουλευμάτων, οἷς ὁρῶν ἐνυπατεῶν τὴν πατρίδα διέσωσε, μετὰ Ποπλίου Νιγιδίου τῷ φιλοσόφῳ συνδεῖσθαι.

Respublica] Quae ciues omnes, sui studiosos, beneuolentia coniungit, licet non omnes familiaritate.

Naufragiis] Fortunarum. subiunxit enim, *eorum fortunas dissimulari*. sic ad Lentulum lib. 1. epist. 9. *rei familiaris naufragia*. pro Rabirio perd. c. 9. *naufragium fortunarum*.

Quo nihil est acerbius] Sic ad Torquatum lib. 6. epist. 1. *Oculi augent dolorem; qui ea, quae ceteri audiunt, inueneri coguntur, nec auertere a miseriis cogitationem sinunt*. Et ad eundem epist. 4. *In malis omnibus acerbius est videre, quam audire*.

Eorum fortunas dissipari] *Naufragia*, dixit proxime.

Illud incendium] Catilinae coniurationem: qua, tamquam aliquo incendio, nisi nos opem tulissemus, respublica deflagasset.

Vis] Cum, in summa Caesaris humanitate, frui tamen vetere gratia, auctoritate, gloria non liceat. Notanda Ciceronis prudentia, qui, cum euersam rempublicam queraur, Caesarem culpa liberat. quo etiam utitur artificio epist. 4. *Nec id, inquit, victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est insolens*. Et epist. 9. *Multa victoriarum eorum arbitrio, per quos vicis, etiam*

iam

iam inuito, facienda sunt. Et lib. 6. epist. 10. *iniuriam temporum*, non Caesaris appellat.

In rebus omnibus] Quas agere, cum florere gratia, auctoritate, gloria, consueveram.

Vt quidem videor] Ideo ceteris videor displicere, quia careo rebus iis omnibus, quibus, etc.

Sonitus] Nam et nocentibus opem interdum tulit eius eloquentia.

Quid sis forti et sapienti homine dignum] In laude latet admonitio.

In iis autem] In communibus: quod quidem consolationis genus quoddam est: nam propriae magis angunt. propria vero Nigidii miseria erat, carere patria suorumque conspectu: de quo dixit Cicero, in quibus es hoc tempore.

Fortasse semper fore] Vere vaticinatur. numquam enim postea libertatem respublica recuperavit.

Qui plurimum potest] Caesar, quem significavit iisdem verbis lib. 6. epist. 10. aliter autem epist. 7. huius libri, *penes quem est potestas*: et aliter quoque epist. 8. 9.

Non scribo hoc temere] Sic lib. 2. epist. 7.

Quibus est iratior] Propter bellum in Africa renouatum. lib. 6. epist. 13. *Africanæ causæ iratior, diutius velle videtur eos habere sollicitos.*

Respondere tristius] Veniam precantibus negare.

Possit necesse est] Non enim iacere perpetuo potest: et omnino vires aliquas recuperabit. lib. 6. epist. 10.

Qui me admodum diligunt] Idem scripsit ad Caecinam lib. 6. epist. 6. ad Balbum epist. 12. eiusdem libri, ad Ligarium epist. 14. ibid. ad Gallum lib. 7. epist. 24. ad Paetum lib. 9. epist. 20.

Meus pudor] Et hic superbiae culpam remouet a Caesare.

Insinuabo] Pro *insinuabor*: arte quadam aditum mihi aperiam ad intimam eius familiaritatem. Lib. 3. in Ver. c. 68. *Videtur, ut moneat Apronium? quibus rebus ac numeribus insinuet in familiaritatem Metelli?* quem locum esse depravatam nonnulli, fortasse hoc loquendi genere offensi, existimant. Lib. 1. de Orat. c. 20. *Quod ita nati essemus, ut et blandiri, et suppliciter insinuare iis, a quibus esset petendum, et aduersarios minaciter terrere possemus.* Et Liuius lib. 40. c. 37. *Fraudis humanae insinuauerat suspicio animis.* Quae si quis omnia mendosa putat, Virgilium ita canentem audiat lib. 2. Aen. v. 228.

Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis

Insinuat pauid. —

Quo loco, *insinuat*, pro *insinuatur*, ait Seruius.

Peruenire posse] *Me* subauditur.

Tuis] Fortunis.

Vt te orem ERN. hortor et obsecrem] Nihil muto. sic enim in octo vetustissimis exemplaribus inveni. aliorum tamen lectionem non improbo: etsi eam in libris scriptis ipse quidem nondum inueni.

Accepisti] Cum eorum scripta legeres.

Tristissimo meo tempore] Cum eiectus a Clodio exularem.